

u suprotnosti prema ovim svojim elementima. Stoga Hegel određuje sasvim pravilno odnos političke države prema religiji kad kaže:

"Da bi država kao običajna zbiljnost duha koja sebe zna došla do opstanka, nužno je razlikovati je od oblika autoriteta i vjere; ali ova razlika javlja se samo onda ako se crkvena strana dijeli u samoj sebi: samo tako, nad posebnim crkvama dobila je država općost misli, princip svoga oblika i dovodi ga do egzistencije" (Hegelova Filozofija prava, prvo njemačko izdanje, str. 346)

Svakako! Samo tako, iznad posebnih elemenata država se konstituira kao općost.

Dovršena politička država po svojoj je suštini rodni život čovjeka u suprotnosti prema njegovu materijalnom životu. Sve pretpostavke ovog egoističkog života ostaju izvan državne sfere u građanskom društvu,[F] ali kao svojstva građanskog društva. Gdje je politička država dostigla svoju pravu izgrađenost, tamo čovjek vodi dvostruki život - nebeski i zemaljski, ali ne samo u mislima, u svijesti, nego i u zbiljnosti, u životu - život u političkoj zajednici, u kojoj se on javlja kao društveno biće, i život u građanskom društvu u kojemu djeluje kao privatan čovjek, u kojemu druge ljude smatra sredstvom, samog sebe ponižava do sredstava i postaje igračka tuđih sila. Politička država odnosi se prema građanskom društvu upravo tako spiritualistički kao nebo prema zemlji. Ona se prema njemu nalazi u istoj suprotnosti, ona ga prevladava isto onako kao što religija prevladava ograničenost profanog svijeta, tj. tako što ga opet mora priznati, uspostaviti i dozvoliti mu da njome vlada. U svojoj neposrednoj zbiljnosti, u građanskom društvu, čovjek je profano biće. Ovdje, gdje on drugima i sebi važi kao zbiljski individuum, on je neistinita pojava. Naprotiv, u državi, u kojoj čovjek važi kao rodno biće, on je imaginaran član jednog zamišljenog suvereniteta, lišen svog zbiljskog individualnog života i ispunjen nezbiljskom općenitošću.

Konflikt u kojemu se čovjek kao sljedbenik posebne religije nalazi sa sobom kao građaninom države i s drugim ljudima kao članovima zajednice, svodi se na svjetovni rascjep između političke države i građanskog društva. Za čovjeka kao bourgeois[G] "život u državi samo je privid ili momentalni izuzetak nasuprot suštini i pravilu". Svakako, bourgeois kao i Jevrej samo sofistički ostaje u državnom životu, kao što citoyen[H] samo sofistički ostaje Jevrej ili bourgeois; ali ova sofistika nije lična. Ona je sofistika same političke države. Razlika između